

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. พัฒนาการวิถีชีวิตของชาวละว้ากลุ่มน้ำโขงและสาละวิน

ชาวละว้ากลุ่มปลั่ง บ้านริ มีพัฒนาการยาวนาน เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของสิบสองปันนา ในอดีตเรียกตนเองว่า “ข้าสี่แสนหมอนม้า” เอกสารประวัติศาสตร์จีน โบราณบันทึกไว้ในชื่อ “หม่านเซอหลี่” ชาวละว้าที่สิบสองปันนาปลูกชาอัสสัม พึ่งพาตนเองในชุมชนด้วยการเกษตรผสมผสานในไร่นาหมุนเวียน ปลูกข้าวไว้ร่วมกับพืชหลากหลายชนิด รวมทั้งฝ้ายและกัญชงที่ใช้ทอผ้า นับถือผีบรรพบุรุษ ยึดถือความเชื่อเรื่องผี (Animism) ควบคู่กับพุทธศาสนา ถือศีลห้าและเชื่อในกฎแห่งกรรม มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวไตลื้อ ในอดีตเจ้าฟ้าเชียงรุ่งมอบหมายให้ “เจ้าคอย” ผู้นำละว้าทำหน้าที่จัดเก็บภาษีรายปีส่งให้ อีกทั้งเจ้าฟ้าเชียงรุ่งมีธรรมเนียม “พ่อโตแม่ว้า” คือ มีสามีคนหนึ่งเป็นละว้า ดำเนินการปกครองในลักษณะบิดาอุปถัมภ์ (Patrimolialism)

หลังชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์ และกองทัพแดงในปี 2492 รัฐบาลภายใต้การนำของเหมา เจ๋อตงและโจว เอินไหล มีคำสั่งห้ามมิให้ปลูกฝิ่นและค้าฝิ่นอย่างเด็ดขาด พร้อมทั้งมีมาตรการลงโทษผู้ค้าฝิ่นรุนแรงถึงขั้นประหารชีวิต ชาวละว้าบ้านมางปลูกฝิ่นบนภูเขาปลั่งกันแทบทุกบ้าน

“เจ้าคอย” ถูกทหารกองทัพแดงจับกุม เอาเชือกมัดกระซอกจนไหล่หลุด ลูกหลานจึงพากันหนีมายังเชียงตุง ช่วงทำนารวมในระบบคอมมูน ชาวละว้าบนภูเขาปลั่งเผชิญวิกฤตด้านอาหาร เนื่องจากส่วนหนึ่งไม่เข้าร่วมผลิตในระบบคอมมูน แต่กลับเอาผลผลิตของส่วนรวม ในที่สุดต้องกินมันที่ชาวบ้านเรียก “มันเหมาเจ๋อตง” แทนข้าว หลายครอบครัวอพยพเข้าไปในรัฐฉาน ก่อนจะย้ายมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านห้วยน้ำปูน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน

หลังชัยชนะของกองทัพแดง จีนเปลี่ยนโครงสร้างสู่เศรษฐกิจสังคมนิยม มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยช่วง 2492 – 2508 อยู่ที่ 1 เปอร์เซ็นต์ ช่วงหนึ่งทศวรรษของการปฏิวัติวัฒนธรรม (2509 – 2519) อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจลดลงมาเหลือเพียง 0 - 1 เปอร์เซ็นต์ เต็ง เสี่ยวผิงได้ประกาศนโยบาย “อีกร้อเหลียงจื่อ” หรือ “หนึ่งประเทศสองระบบ” (One Country, Two Systems) ดำเนินเศรษฐกิจสังคมนิยมควบคู่ทุนนิยม พร้อมมรดงค์คำขวัญ “ปู่ก้วน ไปมาวเฮยมาว หนึ่งต่ายฮ่าวจื่อจิวซื่อฮ่าวมา” หรือ “ไม่ว่าแมวขาวแมวดำ เมื่อจับหนูได้ย่อมเป็นแมวดี” (It Doesn't Matter Whether the Cat is Black or White, as Long as it Catches Mice.) เปิดประเทศต้อนรับการลงทุนจากต่างประเทศ ก่อตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้นที่มณฑลชายฝั่งทะเลแล้วเขยิบเข้ามายังแถบภาคกลาง

และภาคตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ เช่นจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ฮ่องกง ฯลฯ ส่งผลให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นเป็น 8 เปอร์เซ็นต์ ต่อมาเงินเข้าเป็นภาคีสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization – WTO.) มีการขยายฐานการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมอย่างขนานใหญ่ ส่งออกผลผลิตด้านสิ่งทอและอื่นๆ สู่อุตสาหกรรมโลก ส่งผลให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยช่วง 1990 – 2010 สูงเกินกว่า 10 เปอร์เซ็นต์ติดต่อกัน

ช่วงศตวรรษที่ 21 มีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถติดต่อสื่อสารได้ฉับพลันทันทีทั่วทุกมุมโลก ผลักดันให้ชุมชนละไว้ในลุ่มน้ำโขงและสาละวินแปรเปลี่ยนสู่ภาวะไร้พรมแดนในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร
2. การเป็นสังคมฐานความรู้
3. การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตภาครัฐเน้นร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจ – สังคม

ในระดับอนุภูมิภาค พัฒนาพื้นที่ตามหลักภูมิยุทธศาสตร์ ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ และภูมิศาสตร์การเมือง โดยพัฒนาเครือข่ายคมนาคมขนส่ง การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว การศึกษา และการร่วมมือแก้ปัญหาสุขภาพ

ชาวละว้าบ้านริได้รับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ทั้งในด้านบวกและด้านลบ พยายามปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง ส่วนหนึ่งได้เข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อสนองความต้องการตลาด บุกรุกทำลายป่าฝนเขตร้อนเพื่อปลูกยางพารา ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศถูกทำลาย เกิดภาวะโลกร้อน สูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะพืชพรรณสมุนไพร นำไปสู่การสูญเสียองค์ความรู้และภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของชาติพันธุ์

ระเบียบโลกใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลต่อชุมชนชาวละว้าในลุ่มน้ำ การร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง การปฏิบัติตามข้อตกลงการค้าเสรีจีน – ไทย และข้อตกลงการค้าเสรีจีน - อาเซียน การพัฒนาเครือข่ายคมนาคมขนส่ง ทั้งในเส้นทางลุ่มน้ำโขง เส้นทางบกสาย R3A, R3B, คุณหมิง - กรุงเทพฯ (คุณมั่งกงลู่) และการเปิดเส้นทางบินเชื่อมเมืองใหญ่ในภูมิภาค ล้วนส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านบวกและด้านลบ

ในเชิงปฏิบัติ หลังจีนเปิดประเทศรับการลงทุนจากต่างประเทศ บริษัทผลิตรถยนต์ชั้นนำได้เข้ามาเปิดโรงงานเดินสายการผลิต ชาวละว้ากลุ่มปลั่งบ้านริปรับตัวด้วยการปลูกยางพารา (Rubber - Hevea Brasiliensis) ตอบสนองอุปสงค์ที่มีสูงมาก ในลักษณะเกษตรผสมผสาน คือ ปลูกยางพาราเป็นพืชชั้นบน ปลูกข้าวสาลีและสับปะรดเป็นพืชชั้นล่าง พร้อมทั้งเลี้ยงวัว - ควายในสวนยางพารา

การเลี้ยงสัตว์ในป่า (Agro Pastoralism) เป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นภูมิปัญญาชาติพันธุ์ นอกจากมูลวัวควายจะช่วยเพิ่มธาตุสารอาหารในดินแล้ว ยังเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ อีกทั้งการและเล็มหญ้ายังช่วยป้องกันไฟป่าในช่วงฤดูร้อน

ชาวละว้าบ้านริในลุ่มน้ำโขงตอนบนส่วนหนึ่งปรับตัวมารับการเปิดใช้ถนน R3B จากด่านเชียงลือ (ท่าลือ) มายังเมืองลา เชียงตุง และเชื่อมชายแดนไทยที่ท่าจีเหล็ก ด้วยการรวมเงินกันลงทุนประกอบธุรกิจการค้าข้ามแดน ชื้อบุหรี่ปักโรงงานในเมืองอวีชีมาขายส่งให้พ่อค้าตลาดท่าจีเหล็ก ส่วนหนึ่งลักลอบเข้ามาทำงานเป็นแรงงานรับจ้างในไทย บ้างทำธุรกิจการค้า นำสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าจากจีนเข้ามาจำหน่ายในไทย ชาวละว้ารุ่นใหม่สำเร็จการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ประกอบธุรกิจเดินเรือ มีกองเรือสินค้าในลำน้ำโขงระวางขับน้ำ 200 – 300 ตัน ประมาณ 8 – 10 ลำ

ชาวละว้าบ้านห้วยน้ำขุ่น จังหวัดเชียงราย ในลุ่มน้ำโขงตอนล่าง ซึ่งเคยปลูกฝิ่นบนภูเขาปลั่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานเชิงคอยตุงหลังการพ่ายแพ้ของกองทัพก๊กมินตั๋ง ได้ปรับตัวให้เข้ากับภาวะไร้พรมแดนยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยการปลูกชาพันธุ์อ่อนหวานที่ “สวนชาสี่พันไร่” บนคอยตุง สนองความต้องการตลาดได้ทุกวัน และปลูกไม้ดอกเมืองหนาวให้โครงการพัฒนาคอยตุง ส่วนหนึ่งเป็นแรงงานพลัดถิ่นในสวนกล้วยไม้ที่หนองแอม นครชัยศรี และสมุทรสาคร บ้างเป็นพ่อค้าขายยา นำยาสามัญประจำบ้าน เช่น ยาแก้ปวด (ยาห้วยยาว/ยาทัมใจ) ไปขายตามหมู่บ้านชาวละว้าและชาวเตอะอั้ง (ปะหล่อง) ในรัฐฉาน

ชาวละว้าบ้านละอูบ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในลุ่มน้ำสาละวิน ซึ่งเคยรับจ้างชาวม้งคอยปุยและแม่สาใหม่แผ้วถางป่าปลูกฝิ่น อพยพจากเชียงใหม่มาอยู่บนเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตกเมื่อประมาณ 800 ปีที่แล้ว ทำเกษตรผสมผสานไร่หมุนเวียน ย้ายพื้นที่เพาะปลูกทุกๆ 3 ปี โดยคณะกรรมการชุมชนร่วมกันตัดสินใจ หลังครบ 3 ปีแล้วจะย้ายไปใช้ที่แปลงใดในจำนวนที่เหลืออยู่ 8 แปลง จากที่เคยมี 11 แปลง เหตุที่เลิกใช้พื้นที่ 3 แปลงเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ดินน้ำชั้น 1 เอ มีการปลูกพืชแบบวนเกษตร การเกษตรผสมผสานในรูปแบบวนเกษตรยั่งยืน ช่วงยุคสมัยปลูกฝิ่น ผู้ชายในหมู่บ้านละอูบพากันเดินทางไปรับจ้าง บุกเบิกแผ้วถางป่าเป็นอาณาบริเวณกว้างใหญ่เพื่อทำไร่ฝิ่น จึงตระหนักถึงปัญหาการทำลายป่าเป็นอย่างดี

การหักล้างถางพงแล้วเผา เพื่อขยายพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวแบบเข้มข้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝิ่น กะหล่ำปลี และถั่วเหลืองในช่วงที่ผ่านมา เป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าฝนเขตร้อน มีการใช้ทรัพยากรที่ดินจนเกินความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ

ชาวบ้านบางคนเปลี่ยนมาใช้เมล็ดพันธุ์พืชที่ซื้อหาจากตลาดแทนเมล็ดพันธุ์พื้นเมือง มีการใช้ปุ๋ยเคมีแทนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และใช้ยากำจัดศัตรูพืชอย่างเข้มข้น แทนการปลูกดอกไม้

ไล่แมลง อีกทั้งประสบปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคา ทำให้มีความผันผวนไม่แน่นอน เกษตรกรที่ปลูกกะหล่ำปลีบางรายเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมีการเกษตร เนื่องจากขาดความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงอย่างถูกวิธี มีปัญหาสุขภาพจิตจากความเครียด ช่วงผลผลิตต้นตลาดบางรายขาดทุนหมดตัว เกษตรกรบางรายปรับเปลี่ยนมาปลูกกาแฟอาราบิกา เป็นพืชเศรษฐกิจแทน

ช่วงที่มีการขยายพื้นที่ปลูกฝิ่นในดินแดนสามเหลี่ยมทองคำ และการปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างเข้มข้น ผลการสำรวจอย่างเป็นทางการช่วงระหว่างปี 2516 – 2528 พบว่า ฝิ่นป่าเขตร้อนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สูญหายไปถึง 50,000 ตารางไมล์ เฉพาะประเทศไทยฝิ่นป่าลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือเพียงประมาณร้อยละ 20 ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอื่นๆ ทั้ง ดิน น้ำ ป่า และภูมิอากาศที่เผชิญภาวะโลกร้อน

สามทศวรรษที่ผ่านมา ชาวบ้านเผชิญปัญหาขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ในเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยเฉพาะการใช้พื้นที่ทำกิน ที่ดินของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ หลังมีการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่เกษตรกรรมของชาวละอูบส่วนหนึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ชาวบ้านตกอยู่ในฐานะผู้บุกรุกป่า ทั้งที่รัฐออกกฎหมายครอบพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน โดยกำหนดพื้นที่ (Zoning) เขตป่าอนุรักษ์ อาทิ ป่าสงวนแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า รวมทั้งมีการจำแนกพื้นที่ป่าต้นน้ำออกเป็นระดับชั้นต่างๆ อันได้แก่ กลุ่มน้ำชั้น 1 กลุ่มน้ำชั้น 2 กลุ่มน้ำชั้น 3 และกลุ่มน้ำชั้น 4 จากนั้นมีมาตรการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) ลงโทษผู้ฝ่าฝืน

ในเชิงปฏิบัติ พื้นที่ของบ้านละอูบ ในลุ่มน้ำสาละวิน อยู่ภายใต้การบังคับใช้กฎหมาย เช่น กฎหมายป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ฯลฯ การบังคับใช้กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายอุทยานแห่งชาติ และการจัดประเภทป่าต้นน้ำเป็นชั้นต่างๆ มีผลกระทบต่อชุมชน พื้นที่ไร่มุมนเวียน 2 แห่งถูกระบุว่าเป็นป่าต้นน้ำชั้น 1 เอ และ 1 บี มีกฎระเบียบห้ามมิให้เข้าไปทำกิจกรรมใด ๆ

มาตรการจำกัดการใช้พื้นที่ (Limitation of Space Utilization) ดังกล่าวส่งผลให้ช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ชาวบ้านเหลือพื้นที่ไร่มุมนเวียนเพียง 8 แห่ง ส่วนหนึ่งได้หันมาทำเกษตรกรรมสมัยใหม่ มุ่งผลิตเพื่อขาย คือ ปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว (Mono Cropping) สนองความต้องการของตลาดเป็นหลัก โดยเฉพาะ กะหล่ำปลี และถั่วเหลือง

ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหาเรื่องที่ทำกินและได้ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ก่อตั้งคณะกรรมการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยอิงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช

2540 หมวดสิทธิชุมชนมาตรา 46 และ 56 ตัวแทนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้ระดมความคิดเห็น กำหนดแนวทางในการอยู่กับป่า และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับกายภาพและระบบนิเวศย่อยของพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน รักษาคุณภาพของธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ

ในการนี้คณะกรรมการชุดดังกล่าวได้รื้อฟื้นองค์ความรู้และภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรของชาติพันธุ์ แล้วกำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งดิน น้ำ และป่าไม้ อย่างมีคุณภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ (Natural Carrying Capacity - NCC) ความสามารถในการรองรับของสังคม (Social Carrying Capacity - SCC) และความสามารถในการรองรับของนิเวศ (Ecological Carrying Capacity – ECC)

ประกอบกับภาครัฐมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ชาวละว้าบ้านละอุมมีตัวแทนเข้าไปทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยห้อม ซึ่งมีความแตกต่างจากองค์การบริหารตำบลอื่นๆ คือ สมาชิกและคณะผู้บริหารล้วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ละว้าและชาวกะเหรี่ยงขาว (ปกากะญอ) ซึ่งต่างล้วนมีกฎระเบียบของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่ามาแต่ดั้งเดิม อีกทั้งสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาการทำเกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียนจากบรรพบุรุษมายาวนาน และมีการใช้ทรัพยากรโดยคำนึงถึงคนรุ่นต่อไปได้ใช้ประโยชน์

ชาวบ้านได้ปรับตัวเข้ากับสังคมและเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยการปลูกต้นลูกเนียงเป็นพืชชั้นบน ชาอัสสัม (เมี่ยง) มะนาว ส้มโอ เป็นพืชชั้นกลาง พร้อมทั้งปลูกสับปะรด กาแฟอราบิก้า จิง ข่า ไพล (ปลูดย) และพืชสมุนไพรหลากหลายชนิดเป็นพืชชั้นล่าง

2. กระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวเข้ากับสังคมโลกาภิวัตน์ ของชุมชนละว้าลุ่มน้ำโจง และสาละวิน

กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ช่วยให้ชาวละว้ามีความรู้ รู้เท่าทันปัญหา ไม่ “ตกสมัย” มีการถ่ายโยงภูมิปัญญาชาติพันธุ์จากบรรพชน สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม เอื้ออำนวยให้รักษาคุณภาพระบบนิเวศ พร้อมกันนี้ การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้ชาวละว้าสามารถปรับตัว ปรับทัศนคติ ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ – สังคม บรรเทาปัญหาผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ได้ในระดับหนึ่ง มีการพัฒนาทักษะความสามารถในงานอาชีพ ชำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี นำไปสู่การเป็นชุมชนการเรียนรู้

ช่วงเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ชาวละว้ากลุ่มปลังบ้านริในสิบสองปันนา ลุ่มน้ำโจง ตอนบน ได้ปรับตัวและปรับทัศนคติ หลังย้ายลงมาตั้งชุมชนบริเวณเชิงเขาที่เชียงลือ (ท่าลือ)

ใกล้ชายแดนพม่า เด็กและเยาวชนเข้าถึงการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี มีศูนย์เด็กเล็กในชุมชน เข้าศึกษาในโรงเรียนประถมและมัธยมต้น มีเด็กหลากหลายชาติพันธุ์ทั้งไตลื้อ ไอ่หนี่ (อาข่า) และอันมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยรัฐมีมาตรการลงโทษหากผู้ปกครองไม่ส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษ ใน การสอบเข้าศึกษาระดับอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยชนชาติส่วนน้อยยูนนาน (หยุนหนานหมินจู่ต้าส่วย) รัฐบาลให้สิทธิพิเศษแก่นักเรียนละว้าและชาติพันธุ์อื่นๆ ด้วยการเพิ่มคะแนนแก่นักเรียนชาติพันธุ์ในพื้นที่ชนบทห่างไกล 30 คะแนน แต่หากย้ายเข้ามาเรียนที่โรงเรียนในเมือง ให้เพิ่มให้เพียง 10 คะแนน การที่เศรษฐกิจชุมชนบ้านริเข้มแข็ง เยาวชนเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้น หลังสำเร็จการศึกษา ส่วนหนึ่งเข้าทำงานในหน่วยงานของจังหวัดปกครองตนเองไตสิบสองปันนา เช่น แผนกวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งใช้ชีวิตทำงานอยู่ในเชียงรุ่ง

เยาวชนส่วนหนึ่งศึกษานอกระบบ เน้นด้านวิชาชีพ อาทิ ศิลปะการชงชาแบบโบราณ และทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ หลังสำเร็จการศึกษาบางคนข้ามแดนไปทำงานด้านคอมพิวเตอร์ในสถานคาลิโนที่เมืองลา ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย มีการเรียนรู้ศิลปะดนตรีพื้นบ้าน การจับร้อง และฟ้อนรำของชาติพันธุ์ ทั้งวิถี “ครูพักลักจำ” และเรียนรู้จากผู้รู้ในชุมชน มีการถ่ายโยงภูมิปัญญาจากบรรพชนให้เยาวชนผ่านการปฏิบัติจริง เช่น การเกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียน โดยมีการนำภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะ การปลูกชาและต้บประรด รวมทั้งเลี้ยงวัว - ควายในสวนยางพารา

เด็กและเยาวชนชาวละว้ากลุ่มปลั่งบ้านห้วยน้ำขุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ลุ่มน้ำโขงตอนล่าง เข้าถึงการศึกษาในระบบ ในชุมชนมีศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาล มีโรงเรียนประถม คือ โรงเรียนห้วยไร่สามัคคี (ตชด.บำรุงที่ 61. จัดการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรบูรณาการที่ใช้ร่วมกันทุกโรงเรียนในพื้นที่ โครงการพัฒนาออยคอง นำเนื้อหาวิชาต่างๆ ที่สอดคล้องสัมพันธ์กันมาจัดเป็นกิจกรรมการสอนด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย อาทิ การเรียนรู้แบบโครงการ บูรณาการแบบสอดแทรก การบูรณาการแบบคู่ขนาน การบูรณาการแบบสหวิทยาการ และการบูรณาการแบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ และการเรียนรู้แบบมองเตซอริ รวมทั้งโรงเรียนมัธยมที่เปิดสอนถึงชั้นมัธยมปลาย

ในชุมชนมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน “แม่ฟ้าหลวง” ให้เยาวชนได้ศึกษาในช่วงวันหยุดเสาร์ - อาทิตย์ โครงการพัฒนาออยคองมีการจัดฝึกอบรมเยาวชนที่สนใจงานศิลปะ เข้ารับการฝึกอบรมด้านหัตถกรรม เช่น การทอผ้าและการทำเครื่องปั้นดินเผา พร้อมทั้งรับเข้าทำงานในหน่วยผลิตสินค้าที่ระลึก ด้านการศึกษาตามอัธยาศัย เยาวชนละว้าเรียนรู้การปลูก ดูแล และกรรมวิธีผลิตใบชา การปลูกไม้ดอกเมืองหนาว การดูแลกล้วยไม้ และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจากการปฏิบัติจริง

ในการจัดการศึกษาแบบโลกาภิวัตน์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรจัดทำหลักสูตร ที่มีเนื้อหาเหมาะสมกับพัฒนาการของสังคม สอดรับกับบริบทชุมชนท้องถิ่น และมีสื่อการเรียน หรือเครือข่ายความรู้เชื่อมโยงเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ ซีดีรอม ฯลฯ อันจะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และหาคำตอบได้ด้วยตนเองนอกห้องเรียน

ชุมชนละว้าลุ่มน้ำสาละวินในยุคโลกาภิวัตน์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เด็กและเยาวชน ละว้าเรียนรู้ด้านคอมพิวเตอร์ และใช้ติดต่อสื่อสารกับญาติพี่น้อง มีเว็บไซต์ของชุมชนเป็นการเฉพาะ โดยเยาวชนเป็นผู้จัดทำ เอื้ออำนวยให้ประชากรละว้าในวัยหนุ่มสาวไม่จำเป็นต้องอยู่ติดกับพื้นที่ สามารถติดต่อกับครอบครัวได้โดยง่าย แต่กระนั้นครอบครัวก็ยังเป็นสถาบันหลัก และยังมี “ผี” เป็นสิ่งควบคุมกลไกการขับเคลื่อนของสังคมอยู่เช่นเดิม ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง ชาวบ้าน ส่วนหนึ่งพยายามรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน ได้สรุปบทเรียนช่วงที่ผ่านมา มีการรื้อฟื้นภูมิปัญญา และองค์ความรู้ด้านการเกษตร หันกลับมาสู่วิถีการผลิตแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ คือ เกษตรธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นแบบแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ประเด็นนี้เป็นความพยายามที่จะฟื้นชุมชนหมู่บ้านให้ฟื้นวิกฤต และเป็นกระบวนการทางเลือกที่จะ สร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคง และเป็นทางรอดให้แก่ชุมชน

3. แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตของชาวละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวิน

กลุ่มชาติพันธุ์ละว้าในลุ่มน้ำทั้งสองมีทุนทรัพยากร ทุนสังคม และทุนปัญญา โดยเฉพาะ องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดจากบรรพชนอย่างต่อเนื่อง ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ของชาติพันธุ์ โดยทำเกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียน การปลูกพืชในพื้นที่ลาดชันแบบขั้นบันได วนเกษตร และการเกษตรยั่งยืนที่เน้นพึ่งตนเอง โดยใช้ปัจจัยการผลิตในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งเหมาะสม กับภูมินิเวศวัฒนธรรม เด็กและเยาวชนเรียนรู้ภูมิปัญญาดังกล่าวจากการร่วมทำงาน “เอามื้อเอารวัน” หรือ “ลงแขก” ในนาหยอด หยอดเมล็ดข้าวซึ่งซึ่งเป็นข้าวไร่ร่วมกับเมล็ดพืชพรรณอื่นๆ และเรียนรู้ ศิลปะการเล่นดนตรี ขับร้องและฟ้อนรำ ทั้งแบบ “ครูพักลักจำ” และเรียนรู้ในระบบโรงเรียน มีครู หรือผู้รู้ในชุมชนฝึกสอนทักษะให้

ปัจจุบันการแข่งขันด้านการตลาด การขยายตัวของเศรษฐกิจตลาดการค้าเสรี กระแส บริโภคนิยม และการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในดินแดน แถบนี้ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ชาวละว้าที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำทั้งสองจำต้องปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง โดยมีกระบวนการเรียนรู้ ทั้งวิทยาการดั้งเดิมซึ่งเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญา ชาติพันธุ์ และความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ

ชาวละว้ากลุ่มปลั่งบ้านริ ควรปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงของโลกไร้พรมแดนในสังคมโลกาภิวัตน์ได้อย่างเหมาะสม ปรับเปลี่ยนจากปลูกชาอัสสัมในฝืนป่าแบบวนเกษตรที่ดำเนินมายาวนาน มาเป็นปลูกชาอัสสัมและสับปะรด พร้อมทั้งเลี้ยงวัว – ควายในสวนยางพารา มีการถ่ายโยงภูมิปัญญาด้านการแพทย์ชาติพันธุ์และพืชสมุนไพร รวมทั้งศิลปะด้านดนตรี การขับร้องและฟ้อนรำ

ชาวละว้าบ้านห้วยน้ำขุ่น ควรให้ความสำคัญในการถ่ายโยงภูมิปัญญาการปลูกชาจากภูเขาปลั่งที่สืบสองปีนา ดำรับการแพทย์พื้นบ้านและพืชสมุนไพร รวมทั้งศิลปะการเล่นดนตรี ขับร้องและฟ้อนรำของชาติพันธุ์ให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่

ส่วนชาวละว้าบ้านละออบ ควรมีการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ โดยเด็กและเยาวชนในตระกูล “สะมัง” มีภาระหน้าที่หลักในการเป็น “ผู้สืบทอด” ต้องเรียนรู้ขนบจารีตตามวิถีของละว้าที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา และผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้าร่วมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณี เพื่อเรียนรู้ในเชิงปฏิบัติให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ นอกเหนือจากการเข้าร่วม “เอามือเอารวัน” หรือ “ลงแขก” การทำเกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นการทำเกษตรอย่างยั่งยืน ใช้ทรัพยากรไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ

ชาวบ้านทุกครัวเรือนควรให้ความสำคัญในการรักษาจารีต ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีเป็นอันดับต้น วัฒนธรรมการผลิต มีการหมุนเวียนใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกและการฟื้นฟูสภาพดินให้คืนกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ มีแบบแผนการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมผ่านมาตรการควบคุมทางสังคมโดยยึดระบบความเชื่อเรื่องผีและขนบจารีต เป็นแนวบรรทัดฐาน อีกทั้งมีการออกกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมของชุมชน

ผู้นำทางการ คณะกรรมการชุมชน และผู้นำธรรมชาติซึ่งสืบเชื้อสาย “สะมัง” จากขุนหลวงวิลังคะ รวมทั้งบรรดาผู้อาวุโสในชุมชน ควรมีบทบาทสำคัญในการถ่ายโยงแบบแผนการทำเกษตรแบบผสมผสานในไร่หมุนเวียน และดูแลให้การใช้ทรัพยากรต่างๆ ในพื้นที่ดำเนินไปภายใต้กรอบของขนบจารีตดั้งเดิม โดยมี “ผี” เป็นกลไกควบคุมที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมการผลิตแบบไร่หมุนเวียนของชาวละว้ายังคงถูกคนภายนอก (Outsider) มองว่าเป็นการทำไร่เลื่อนลอยที่ใช้วิธีตัดแล้วเผา หลังเก็บเกี่ยวแล้วย้ายไปบุกเบิกป่าในช่วงฤดูเพาะปลูกของปีถัดไป ซึ่งทัศนคติและความเชื่อผิดๆ ดังกล่าว อาจสืบเนื่องมาจากนำไปเชื่อมโยงกับการทำไร่ฝืนเมื่อครั้งอดีต

ในการพัฒนา ควรมีการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ระดมความคิดกำหนดแนวทางอยู่ร่วมกับป่า โดยบูรณาการความรู้และภูมิปัญญาการจัดการป่าในพื้นที่รอบชุมชน มีการถ่ายโยงตำรับยาสมุนไพรชาติพันธุ์ การตีเงิน ตีมีด ทอผ้า อีกทั้งมีธนาคารชุมชนที่เข้มแข็ง

ในการปรับตัว การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง โรงเรียนบ้านละออบปูพื้นฐานและวางรากฐาน

การศึกษาอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่ระดับประถมและมัธยมต้น เขาชนไปศึกษาต่อระดับมัธยมปลาย วิทยาลัยอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา มีความเสมอภาคเท่าเทียม ในโอกาสเข้าถึงการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวยากจนอยู่ชายขอบของสังคมซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาส เมื่อเปรียบเทียบกับผู้อยู่ในศูนย์กลางความเจริญของเมืองใหญ่ สามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาดีกว่า มีอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอนเพียงพอพร้อมกว่า

ควรมีการปรับตัวในเชิงเศรษฐกิจ หันมาปลูกกาแฟอะราบิก้าสนองความต้องการของตลาดและผู้บริโภค การที่ชุมชนตั้งอยู่บนพื้นที่สูง มีสภาพภูมิอากาศเหมาะสม ช่วยให้ได้ผลผลิตดี

อภิปรายผล

การพัฒนาชุมชนละว้าในลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ควรคำนึงถึงความแตกต่างในบริบทของชุมชน เนื่องจากแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันทั้งภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สภาพของพื้นที่ตั้ง เศรษฐกิจ การเมือง สังคม พร้อมทั้ง ควรคำนึงถึงประสิทธิภาพภายใน (internal Efficiency) และประสิทธิภาพภายนอก (External Efficiency)

ประสิทธิภาพภายใน (Internal Efficiency) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้าในลุ่มน้ำโขงและสาละวินบรรลุซึ่งเป้าหมาย ในการพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้าได้ให้ความสำคัญในองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ต้นทุน (Cost) การคลัง/งบประมาณ (Finance) กระบวนการพัฒนา (Development Process) หรือการบริหารจัดการ ปัจจัยที่ป้อนเข้าไป (Input) เช่น ข้อมูลข่าวสารหรือวัสดุอุปกรณ์ และผลที่ได้รับ (Output)

1. ต้นทุน (Cost) ประกอบไปด้วยทุนในมิติต่างๆ ดังนี้

1.1 ทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Capital) ชาวละว้ามีความรู้ความสามารถ มีการฝึกทักษะจากการปฏิบัติจริง สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ดี เข้าถึงบริการด้านการศึกษาเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกบบ และตามอัชฌาศัย รวมทั้งมีสุขอนามัยดี สืบเนื่องจากเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข และสาธารณสุขปโภค

ชุมชนละว้าในลุ่มน้ำโขงและสาละวินก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ การเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร การเป็นสังคมฐานความรู้ และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม เกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข ล้วนเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) และการเข้าถึงการศึกษา (Education Access) เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษา

ในยุคสมัยนี้จึงควรปรับเปลี่ยนเป็นการศึกษาแบบโลกาภิวัตน์ (Globalization Education) และการจัดการศึกษาเพื่อมวลชน (Education for All) เพื่อตอบสนองการศึกษาตลอดชีวิต (Life - Long Education)

เนื้อหาสาระที่นำมาจัดการเรียนการสอน ควรสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

1.1.1 ให้ความสำคัญและส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่มีความสำคัญมากในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นสังคมความรู้

1.1.2 สร้างเยาวชนรุ่นใหม่ให้สามารถแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต ผ่านอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นแหล่งความรู้ เป็นห้องสมุดของโลก

1.1.3 ปลุกฝังทัศนคติให้เด็กและเยาวชนมีค่านิยมเกี่ยวกับความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีศีลธรรมและจริยธรรม ตระหนักถึงสังคม เข้าไปร่วมสร้างประชาสังคม ตระหนักถึงสังคม เข้าไปร่วมสร้างประชาสังคม

1.1.4 ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมทั้งของละว้าและวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีภูมิคุ้มกันในการรับเทคโนโลยีสารสนเทศ เพราะมีทั้งข้อมูลข่าวสารเชิงบวกและเชิงลบ

1.1.5 พัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ให้มีความเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง กล้าแสดงความคิดเห็น มีศีลธรรม และจริยธรรม

1.1.6 พัฒนาเยาวชนให้มีทักษะทางการคิด (Thinking Skill) เรียนรู้ที่จะคิดเป็น มีทักษะด้านภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ สอดคล้องกับสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถสื่อสารกับคนทั่วทุกมุมโลก

1.1.7 พัฒนาเยาวชนให้มีจิตสาธารณะ มีความตระหนักถึงสังคม และเข้าไปร่วมสร้างประชาสังคม

1.1.8 พัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน และระบบบริการสังคม ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการปกป้องสิทธิผู้ด้อยโอกาส และส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1.9 ส่งเสริมระบบบริการสังคมด้านสาธารณสุข การแพทย์พื้นบ้านหรือการแพทย์ชาติพันธุ์ และการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี

1.2 ทุนสังคม (Social Capital) ชาวละว้ามีองค์ความรู้ภูมิปัญญา มีเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม มีความต้องการและพร้อมที่จะพัฒนาวิถีชีวิตของตนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นชุมชนเข้มแข็ง เป็นชุมชนยั่งยืน และเป็นชุมชนน่าอยู่ มีคุณภาพของระบบนิเวศ

การปรับตัวครั้งสำคัญช่วงทศวรรษ 1980 คือ ประเทศในอนุภูมิภาคุ่มน้ำโขงได้ร่วมมือกัน ในโครงการขจัดพืชเสพติด ส่งเสริมให้ปลูกพืชทดแทน ซึ่งประสบความสำเร็จในขั้นดี ทั้งเปา หอยเชียง (Bao Youxiang) ผู้นำกองทัพสหรัฐว่า (United Wa State Army – UWSA.) เขตปกครองพิเศษที่ 2 ที่ปางคำ (ปางซาง) และหลิน หมิงเซียง (Lin Mingxian) ผู้นำเขตปกครองพิเศษที่ 4 เมืองลา ต่างให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาดังกล่าว ประกอบกับจาก ซีฟู (ขุนซ่า) ถึงแก่กรรมในปลายทศวรรษที่ 2000 ส่งผลให้พื้นที่ปลูกฝิ่นและผลิตฝิ่นลดลงอย่างมาก ทว่าปริมาณยาบ้า (Metha Amphetmanine) กลับเพิ่มสูงขึ้น และแพร่ระบาดรุนแรงยิ่งขึ้น

1.3 ทุนวัฒนธรรม (Cultural Asset) ชาวละว้าสืบทอดวัฒนธรรม ขนบจารีตประเพณี ภาษา และวัฒนธรรมการผลิต จากบรรพบุรุษ ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น คงความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ไว้ได้อย่างดีเยี่ยม ชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีชีวิตในกรอบวัฒนธรรม และขนบจารีตประเพณีของตน อีกทั้งมีการรักษาอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม และมีการถ่ายโยงภูมิปัญญาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งไม่ขาดสาย

แม้จะมีการขยายตัวของสื่อสารสนเทศในยุคโลกาภิวัตน์ ชาวละว้ายังคงรักษาอัตลักษณ์ด้านภาษาและวัฒนธรรม องค์ความรู้และภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไว้ได้ ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมภายนอกที่แผ่เข้ามาในชุมชน สามารถข้ามพ้น (Transcend) ภาวะล่มสลายทางวัฒนธรรม โดยที่มิมีการปรับตัวรับอิทธิพลวัฒนธรรมที่เข้มแข็งกว่า (Acculturation) และมีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับชาติพันธุ์อื่น (Assimilation) โดยมีผู้อาวุโสในชุมชนและ “สะม้ง” เป็นผู้ดูแลให้การดำเนินวิถีชีวิตของผู้คนอยู่ในกรอบขนบจารีต อีกทั้งจักรวาลวิทยาของชาวละว้ามี “ผี” (Animism) เป็นตัวจักรสำคัญในการควบคุมกลไกทางสังคม

วัฒนธรรมการผลิตของชาวละว้า ตลอดช่วงที่ผ่านมาสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของ “คานธีจี” หรือ ท่านมหาตมะ คานธี มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ตามแบบแผนจารีตและภูมิปัญญาชาติพันธุ์ โดยที่ยังคงรักษาฐานทรัพยากรไว้ให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้ประโยชน์ สามารถรักษาคุณภาพแห่งธรรมชาติ และเสริมสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ สอดคล้องกับแนวคิดนิเวศวิทยาแนวเล็ก ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจ

ในด้านสังคม มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในชุมชนและนอกชุมชน โดยยังรักษาอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไว้ได้อย่างดี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมกับคนต่างชาติพันธุ์ ชาวละว้าจึงมักพูดได้หลายภาษา บางคนพูดภาษาละว้าในบ้าน ออกนอกบ้านสามารถพูดสื่อสารด้วยภาษากะเหรี่ยงขาวหรือปกากะญอ ไทย และคำเมือง สามารถยืนอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมั่นคง

1.4 ทุนแหล่งดึงดูดทางธรรมชาติ (Natural Attraction Capital) ชุมชนละว้าตั้งอยู่บนยอดเขาสูง มีภูมิอากาศหนาวเย็น มีผืนป่าเสียดาวหรือป่าอนุรักษ์ซึ่งเป็นแหล่งอาหารล้อมรอบ ชุมชน มีสวนเกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียน และวนเกษตร ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

กลุ่มชาติพันธุ์ละว้าในกลุ่มน้ำทั้งสองสายมีองค์ความรู้ซึ่งเป็นทุนปัญญา (Intelligent Asset) มีการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวให้แก่ลูกหลานอย่างต่อเนื่อง ผ่านกระบวนการกล่อมเกลாதองศาของชาติพันธุ์ (Racial Socialization) คือ มีการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ด้วยการปลูกข้าวไร่และพืชพรรณหลากหลายชนิดในไร่หมุนเวียน ใช้น้ำฝนจากท้องฟ้าเป็นหลัก ในบริเวณพื้นที่ลาดชันมีการทำแนวคันดิน (Bund) ซึ่งมีลักษณะคล้ายขั้นบันได กั้นเป็นแนวระหว่างแนวระดับของพื้นที่ลาดเอียง เพื่อควบคุมการไหลของน้ำผิวดิน และลดการชะล้างหน้าดิน ในรูปของ “นาขั้นบันได” (Terraced Rice Cropping) บางครั้งเรียกนามแบบนี้ว่า “น่าน้ำฟ้า” (Rainfed Rice Cropping) อีกทั้งยังปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพภูมินิเวศ ในหุบเขาและพื้นราบปลูกข้าวนาปีแบบ “น่าน้ำเหมือง” (Irrigated Rice Cropping) นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชแนวระดับ (Contour Farming) ตามบริเวณที่ดอนแถบหัวไร่ปลายนา โดยปลูกพืชในแปลงตามแนวคันดิน คันหิน หรือแนวไม้พุ่ม ช่วยป้องกันการชะล้างหน้าดิน พืชผักที่ปลูกบริเวณดังกล่าวมีหลากหลายชนิด เช่น ผักกาด ผักคะน้า พักทอง พักเขี้ยว น้ำเต้า ถั่วชนิดต่างๆ ตะไคร้ พริก แดงกวา ข้าวโพด งา และยาสูบ ฯลฯ

ผืนป่ารอบหมู่บ้านนอกจากเป็นปอดของชุมชน และเป็นแหล่งอาหารหรือซูเปอร์มาร์เก็ตแล้วยังเป็นแหล่งทรัพยากรพืชสมุนไพร (Medicinal Plants Resources) มีหมอยาสืบทอดองค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพรชาติพันธุ์ มีการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวสู่ลูกหลาน อีกทั้งในผืนป่ายังใช้เป็นแหล่งเลี้ยงวัว – ควาย (Agro Pastoralism)

1.5 ทุนประวัติศาสตร์ (Historical Resource Capital) ชุมชนละว้ามีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน ชาวบ้านในชุมชนมีการสืบทอดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งในลักษณะประวัติศาสตร์บอกเล่า และประวัติศาสตร์ที่มีการบันทึก

สังคมละว้าในกลุ่มน้ำโขงและสาละวินเป็นสังคมการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของชาวละว้าบนภูเขาปลั่งในสิบสองปันนา ในกลุ่มน้ำโขงตอนบน เชียงคอยตุงในกลุ่มน้ำโขงตอนล่าง และคอยโมซัมเบีย บนเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก มีการเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยมีการจัดการเรียนรู้ที่วัดเป็นหลัก พระภิกษุสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครู อีกทั้งมีพ่อครู – แม่ครู และบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน รับหน้าที่เป็นครูผู้สอน ดำเนินผ่านกระบวนการขัดเกลาทองศาของชาติพันธุ์ มีการถ่ายทอดความรู้ จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ผ่านปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ สู่ลูกหลาน โดยมีการส่งต่อความรู้กันเป็นทอดๆ โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้านการใช้พืชสมุนไพรในการบำบัดรักษา

อาการเจ็บไข้ได้ป่วย ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านด้านตำรับยาการปรุงยาสมุนไพร รวมทั้งการตีเงิน การทอผ้า การย้อมสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ รากไม้ และดินโคลน การผลิตชา การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การขับร้อง และการฟ้อนรำของชาติพันธุ์ ฯลฯ

ผู้อาวุโสในชุมชนระบุว่าทั้งลุ่มน้ำโขงและสาละวิน ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดโยงความรู้ให้แก่ เด็กและเยาวชนคนหนุ่มสาว เพื่อให้ลูกหลานของตนได้ทำหน้าที่สืบสานและสืบทอดทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา มรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ กระบวนการเรียนรู้ของชาวละว้าดำเนิน ผ่านกระบวนการถ่ายทอดโยงความรู้ จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ในรูปแบบของการเรียนรู้แบบองค์รวม ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตประจำวัน ครอบคลุมองค์ความรู้และภูมิปัญญาในการทำมาหากิน และการดำเนินชีวิตของครอบครัว

เอกสารโบราณและสมุดกระดาศาที่พบในล้านนาจำนวนมาก บันทึกความรู้ด้าน โหราศาสตร์ ตำรายาสมุนไพร ชาติพฤกษศาสตร์ คณิตศาสตร์และบทสวดมนต์ นิทาน ตำนาน ฯลฯ พร้อมทั้งมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาเกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียน หรือที่ชาวละว้า ในพม่าเรียกว่า “ตองยา” ที่มีการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ในป่า ที่มีปลูกแบบวนเกษตร โดยผ่านการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม อีกทั้งมีการปลูกฝังคุณธรรมในหมู่ เด็กและเยาวชน ผ่านนิทานซึ่งมักแฝงคติคำสอนให้ยึดมั่นในการทำมาหากิน มีจิตเมตตาโอบเอื้ออารี กตัญญูทดแทนที่มีมานะอดทน เสียสละและให้อภัย ปลูกฝังความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

การเรียนรู้มีทั้งเรียนจากวรรณกรรมมุขปาฐะ เช่น นิทาน ตำนาน เพลงกล่อมเด็ก เพลงพื้นบ้าน เพลงร้องเล่น ฯลฯ และการเรียนรู้วรรณกรรมลายลักษณ์ เช่น ศิลจารึก เอกสารโบราณ หนังสือผูก “บ๊อบสา” หรือสมุดกระดาศา จารึกฐานพระพุทธรูป ฯลฯ พร้อมทั้งสอดแทรกคติธรรม ความเชื่อ หลักจารีต และศีลธรรม ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการถ่ายทอดโยงภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ มีการพินิจพิจารณาคัดสรรผู้ที่จะมาเป็นศิษย์อย่างละเอียด ทั้งด้านความมุ่งมั่น ตั้งใจ อุปนิสัย บุคลิกภาพ พร้อมทั้งเน้นการปลูกฝังหลักเมตตาธรรม คุณธรรม และจริยธรรม

1.6 ทูทรัพย์ากรธรรมชาติ (Natural Resource Capital) โดยทั่วไปชุมชนละว้ามัก ตั้งอยู่บนภูเขาสูง แวดล้อมด้วยผืนป่า เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ (Watershed Forest) อุดมด้วยทรัพยากร ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และแร่ธาตุ สามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยในการผลิตได้ ช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา กระแสสีเขียวที่มุ่งเน้นอนุรักษ์และปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ได้แผ่เข้ามาในชุมชนละว้าบ้านริ บ้านห้วยน้ำขุ่น และบ้านละออบ ชาวบ้านตื่นตัวเรื่องนี้มาก และร่วมมือกับภาครัฐในการดำเนิน โครงการปลูกป่า และงดเว้นทำไร่หมุนเวียนในพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้น 1 เอ และ 1 บี มีการใช้ทุนทรัพย์ากร ธรรมชาติอย่างระมัดระวัง เช่น คำนึงที่ดิน ชาวบ้านละออบได้งดใช้ประโยชน์จากไร่หมุนเวียน 2 แห่ง

บนเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก ที่ภาครัฐกำหนดให้เป็นเขตพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้น 1 เอ พร้อมทั้งมีความเห็นว่า พื้นที่ป่าต้นน้ำดังกล่าว เป็นแหล่งต้นธารของแม่น้ำแม่ลำน้อย ที่ไหลลงสู่แม่น้ำววม ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขา (Tributary) ของแม่น้ำสาละวิน

2. การคลัง (Finance) ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา เพื่อแปลงนโยบายหรือแผนงานไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียงบประมาณในการดำเนินการ ควรมีการจัดสรรไว้อย่างเพียงพอ เพื่อให้การดำเนินการมีความคล่องตัวและสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ประเทศในกลุ่มน้ำโขงและสาละวินล้วนเป็นประเทศเกษตรกรรม การศึกษาด้านเกษตรกรรมในประเทศไทยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐอย่างดียิ่ง นักศึกษาด้านเกษตรกรรมทุกคนเรียนฟรี มีที่พักและอาหารฟรี ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ทว่าเยาวชนลี้ภัยกลับไม่สนใจที่จะศึกษาในด้านนี้ ทั้งที่พวกเขาเติบโตในชุมชนเกษตรกรรม อันเป็นสัญญาณบ่งบอกให้รู้ว่า หลังสำเร็จการศึกษาพวกเขาไม่ต้องการที่จะกลับไปอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นถิ่นที่เขากำเนิดและเติบโต

ที่ผ่านมา ระบบโรงเรียนไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตจำนงที่จะนำวิชาความรู้ไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและพัฒนาสังคมของตน โรงเรียนยังไม่มุ่งเน้นจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมมากเท่าที่ควร ประกอบกับคนในชุมชนยังมีความเชื่อที่ว่า โรงเรียนคือสถานที่เพียงแห่งเดียวที่คนจะได้รับการศึกษา ทั้งที่แท้จริงแล้ว อีกเพียงไม่นาน โรงเรียนจะไม่ใช่เป็นสถานที่เพียงแห่งเดียวที่คนจะได้รับการศึกษาอีกต่อไป ชาวลี้ภัยบ้านละอูบในกลุ่มน้ำสาละวิน ปรับตัวจากเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง (Community – Based Self – Reliant Economy) ทำเกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียน มาปลูกกะหล่ำปลีและกาแฟอราบิก้าเป็นพืชเศรษฐกิจ รวมทั้งทำสวนเกษตรยั่งยืน

3. ปัจจัยที่ป้อนเข้าไป (Input) การที่จะพัฒนาชุมชนลี้ภัยในกลุ่มน้ำโขงและสาละวิน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียข้อมูลข่าวสารและเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ มีการจัดทำฐานข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อที่จะทราบว่าชุมชนมีข้อดี – ข้อด้อย ประการใด และศักยภาพด้านใดที่ควรพัฒนาให้โดดเด่นเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับ โดยจัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารดังกล่าวปรากฏสู่สังคมภายนอก ดังเช่น การประชาสัมพันธ์ด้านการจัดการสวนเกษตรธรรมชาติ ที่รักษาความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพระบบนิเวศ ในชุมชนหรือสถานที่ (Place) บนภูเขาโมซัมเบียง เทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก ซึ่งเป็นที่ตั้งของสวนเกษตรธรรมชาติ และชี้ให้เห็นถึงกระบวนการในการจัดการสวนเกษตรธรรมชาติซึ่งเป็นจุดขาย (Product) สามารถดึงดูดผู้สนใจในเกษตรธรรมชาติ เกษตรผสมผสานในไร่หมุนเวียน และวนเกษตรให้เดินทางไปศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งระบุค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม (Price) สำหรับผู้ที่ต้องการเดินทางไปยังชุมชนดังกล่าว ทั้งนี้อาจจัดทำเป็นแผ่นพับมีเนื้อหาครอบคลุมด้านเกษตรธรรมชาติ ซึ่งช่วยส่งเสริม (Promotion) กระตุ้นความสนใจของผู้คน

4. กระบวนการพัฒนา (Process) การพัฒนาวิถีชีวิตของชาวละว้าควรคำนึงถึง จักรวาลวิทยาของละว้า ซึ่งให้ความสำคัญในความเชื่อเรื่องผี (Animism) โดยผีทำหน้าที่เป็นเสมือนสิ่งควบคุมกลไกการขับเคลื่อนทางสังคม ผู้นำธรรมชาติทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมดูแลให้สังคมดำเนินไปตามขนบจารีตประเพณี ทำหน้าที่เป็นผู้คุมกฎ ให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตตามขนบจารีตดังกล่าว หากผู้ใดล่วงละเมิดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามแบบแผนที่กำหนดไว้ เช่น ปรับไหม (จ่ายค่าปรับเป็นเงินหรือสิ่งของ) หากโทษรุนแรงมากให้ขับไล่ออกจากชุมชน เป็นต้น โดยทั่วไป กระบวนการพัฒนาของละว้ามุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการในลักษณะ “ลงแขก” หรือ “เอามือ”

5. ผลที่ได้รับ (Output) การพัฒนาวิถีชีวิตของชาวละว้าควรคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะได้รับตามเป้าหมายที่คาดไว้ โดยยึดเป้าหมายเป็นตัวตั้ง เช่น การพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนการเรียนรู้ และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี จากการเข้าถึงการศึกษา การบริการสาธารณสุข และบริการสาธารณสุขปภค รวมทั้งการมีอาชีพการงานที่มั่นคง

ด้านการเป็นชุมชนการเรียนรู้ ระบบการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนละว้ายังล้าหลัง เน้นการเรียนจากตำราในห้องเรียน (Inside – out Learning) ที่มุ่งให้เด็กจดจำเนื้อหาสาระเป็นการสร้างคนไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ควรเน้นฝึกทักษะการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Outside – in Learning) และฝึกการคิด – วิเคราะห์

หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนยังมีเนื้อหาล้าหลัง ไม่สอดคล้องกันระหว่างการศึกษากับการพัฒนาสังคม ขาดความสมดุลระหว่างการศึกษากับการมีงานทำ ไม่สอดคล้องกันระหว่างความต้องการศึกษาของผู้เรียน กับความต้องการของตลาดแรงงานดังเช่น ตลาดต้องการแรงงานที่มีทักษะ (Skill Labourer) สำเร็จด้านอาชีวศึกษาและด้านเทคโนโลยี ทว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มุ่งเรียนในระดับอุดมศึกษา ซึ่งตลาดแรงงานต้องการเพียงบางสาขาเท่านั้น เช่น แพทย์ ทันตแพทย์ สัตวแพทย์ เทคนิคการแพทย์ พยาบาล วิศวกรรมนาโนเทคโนโลยี วิศวกรรมเคมี บัญชี ฯลฯ

ปัจจุบันมีความพยายามที่จะพัฒนาไปสู่สังคมความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศมีแนวโน้มที่จะเข้ามามีบทบาทแทนที่ครู ครูจึงควรปรับตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ และเป็นเสมือนพี่เลี้ยงหรือโค้ช ที่ให้คำแนะนำ ทำทนายให้เด็กคิดและฝึกสมองอยู่เสมอ

การจัดการศึกษาแบบโลกาภิวัตน์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำเป็นต้องมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีการจัดการเรียนการสอนโดยครูผู้สอนที่มีคุณภาพ มีการจัดทำหลักสูตรที่มีเนื้อหาเหมาะสมกับพัฒนาการของสังคม และสอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น มีสื่อการเรียนหรือเครือข่ายความรู้ เชื่อมโยงเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Knowledge Network) เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และหาคำตอบได้ด้วยตนเองนอกห้องเรียน เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ ซีดีรอม ฯลฯ

ประสิทธิภาพภายนอก (External Efficiency) ในการพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้า ควรพิจารณา ประสิทธิภาพภายนอก ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact) การเมือง (Politic) ความเสมอภาคทางสังคม (Social Equity) และประโยชน์ที่สถาบันหรือองค์กรได้รับ (Institutional Benefit)

1. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact) การพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้า ควรคำนึงถึงผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่ประชากรในพื้นที่จะได้รับ มิให้การพัฒนาสร้างประโยชน์ให้เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะที่ชาวบ้านทั่วไปซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่และเป็นเจ้าของทรัพยากรเป็นผู้สูญเสียประโยชน์ จึงควรมีการกระจายรายได้ให้คนในชุมชนได้รับอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มในเชิงเศรษฐกิจและการเมืองระดับอนุภูมิภาค เช่น กลุ่มอาเซียน ประชาคมยุโรป กลุ่มความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในเอเชียและแปซิฟิก ฯลฯ เพื่อความสะดวกในการค้าขายระหว่างกัน และเพื่อความเข้มแข็งของประเทศในกลุ่มนี้ ช่วยกันปกป้องรับมือการโจมตีทางเศรษฐกิจและการเงิน และเพิ่มอำนาจต่อรองเพื่อให้เป็นฝ่ายได้เปรียบในการเจรจา มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับการผลิต และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

2. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact) การพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้า ควรประสานการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการปกป้องคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงระบบนิเวศ เพื่อให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่นั่นหนักด้านใดด้านหนึ่งอย่างสุดโต่ง จนเสียคุณภาพของระบบนิเวศ หรือก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

3. การเมือง (Politic) ในการดำเนิน โครงการใดๆ เพื่อพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้า สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงก็คือการเมือง เนื่องจากการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์ มีการแบ่งออกเป็นฝักฝ่าย จึงควรกระจายประโยชน์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ได้รับอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง มีการประสานประโยชน์ของฝ่ายต่างๆ และหลีกเลี่ยงไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4. ความเสมอภาคทางสังคม (Social Equity) การดำเนินการพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้า ควรคำนึงถึงความเสมอภาคทัดเทียมทางสังคม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ควรเข้ามามีส่วนร่วมทั้งกระบวนการ คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ

5. ประโยชน์ที่สถาบันหรือองค์กรได้รับ (Institutional Benefit) การดำเนินการพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้า ควรให้ความสำคัญในเรื่องประโยชน์ที่สถาบันหรือหน่วยงานในชุมชนท้องถิ่นควรได้รับด้วย โดยเฉพาะวัด โรงเรียน กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม กลุ่มหนุ่มสาว หรือกลุ่มต่างๆ ในชุมชน อาจอยู่ในรูปของการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ หรือรับมอบหมายภาระงานด้านใด

ด้านหนึ่ง และร่วมรับประโยชน์จากโครงการพัฒนา อาจเป็นในรูปชื่อเสียงเกียรติยศ หรือรางวัล เกียรติคุณต่างๆ

ทั้งนี้ในการดำเนินการพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้า ควรมีการกำหนดตัวชี้วัด ดังนี้

1. การช่วยตนเอง (Self - Help) ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ยืนอยู่ด้วยตนเองได้ มีแบบแผน และแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน มีการสร้างงานอาชีพในชุมชน และมีการกระจาย รายได้ในชุมชนอย่างเสมอภาคและยุติธรรม

2. การพึ่งพาตนเอง (Self Sufficiency) ชาวบ้านในชุมชนมีความรู้ความสามารถใน การบริหารจัดการทรัพยากร มีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชนด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านอาชีพ มีการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา และนำมาเป็นฐานในการพัฒนาต่อยอดเพื่อผลิตสินค้าของ ชุมชน เช่น ผลิตยาสมุนไพร ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ยืนอยู่บนลำแข้งของตนเองอย่าง มั่นคง

3. ศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย (Capability) การพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้า ควรพิจารณาใน ด้านศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ ดังนี้

3.1 ด้านคุณภาพ (Quality) ประชากรในชุมชนมีคุณภาพสูงพอ สามารถบริหารจัดการ ทรัพยากรของชุมชนได้หรือไม่

3.2 ด้านปริมาณ (Quantity) ผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เป็นผู้ มี ส่วนได้ส่วนเสียมีจำนวนเท่าไร

3.3 ด้านเวลา (Time) การพัฒนาวิถีชีวิตของชาวละว้า ควรคำนึงถึงด้านเวลา เนื่องจาก ชาวบ้านทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ช่วงฤดูฝนเป็นฤดูเพาะปลูก ชาวบ้านจะงดเว้นกิจกรรมอื่นๆ ใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันอยู่ในนาหรือสวน

3.4 ด้านสถานที่ (Place) การพัฒนาวิถีชีวิตของชาวละว้า ควรคำนึงถึงความสะอาด และเป็นระเบียบของสถานที่ต่างๆ ในชุมชน ให้เป็นชุมชนน่าอยู่ หรือชุมชนยั่งยืน

การพัฒนาวิถีชีวิตชาวละว้าในกลุ่มน้ำโจงและสาละวิน หากไม่คำนึงถึงยุทธศาสตร์ด้าน ประสิทธิภาพภายในและประสิทธิภาพภายนอก และไม่ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการแบบ ธรรมชาติ เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมในโครงการ โครงการดังกล่าวอาจไม่ประสบ ผลสำเร็จตามเป้าหมาย หรืออาจประสบปัญหาส่งผลให้การดำเนินการไม่ราบรื่นเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ และมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันก็รักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนไว้ด้วย จักรवालวิทยาลัยของชาวละว้าผูกโยงกับความเชื่อในเรื่องผี โดยผีเป็นสิ่งควบคุมกลไกการขับเคลื่อนของสังคม มีอำนาจเหนือธรรมชาติและมนุษย์ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาไปสู่ความเจริญทางด้านวัตถุ จึงควรดำเนินควบคู่ไปกับความเจริญของทางด้านจิตใจ ไม่ควรพัฒนาสุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง เพราะจะทำให้สังคมขาดดุลยภาพ และอาจมีปัญหาดังกล่าว ติดตามมา

2. ควรเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ไปสู่แนวคิดนิเวศวิทยานิยม (Ecologism) ที่คำนึงถึงความสัมพันธ์อย่างมีดุลยภาพของระบบนิเวศ (Ecological Balance) และความกลมกลืนเป็นเอกภาพ (Harmony) ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน โดยเน้นการรักษาคุณภาพของระบบนิเวศ และการสร้างความยั่งยืนของระบบนิเวศ (Ecological Sustainability)

3. ควรตระหนักว่า ความเจริญด้านเทคโนโลยีนั้นมีผลทั้งในด้านบวกและด้านลบ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นและควรใช้อย่างระมัดระวัง คำนึงถึงความยั่งยืนของของระบบนิเวศ และหลีกเลี่ยงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คำนึงว่าทรัพยากรธรรมชาติมีปริมาณจำกัด ความสามารถในการรองรับของธรรมชาติและดุลยภาพมีขีดจำกัด การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจึงควรคำนึงถึงการส่งมอบมรดกธรรมชาติให้คนรุ่นต่อไป

4. ควรจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีการปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสถานการณ์โลกปัจจุบัน พร้อมทั้งเน้นการฝึกทักษะภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ และทักษะทางการคิด สามารถประยุกต์ความรู้ไปใช้ในเชิงปฏิบัติได้

5. ควรพัฒนาสู่การเป็นชุมชนการเรียนรู้ ด้วยการใช้หลัก “ความรู้คู่ขนาน” (Parallel Knowledge) คือ มีการบูรณาการความรู้ดั้งเดิมที่เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาชาติพันธุ์ ควบคู่ไปกับความรู้สากล (Universal Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้สมัยใหม่ ทั้งด้านสังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกกระบวน และตามอัธยาศัย

6. ควรคำนึงความสมดุลระหว่างการศึกษากับการมีงานทำ พิจารณาถึงความต้องการของตลาดแรงงานกับความต้องการของผู้เรียน ปัญหาที่ควรคำนึงถึง คือ การศึกษาด้านเกษตรกรรมไม่ค่อยได้รับความสนใจจากเยาวชนรุ่นใหม่เท่าที่ควร ทั้งที่เยาวชนละว้าล้วนเติบโตในชุมชนเกษตรกรรม ระบบโรงเรียนจึงควรแนะนำให้ผู้เรียนมีแนวคิดนำวิชาความรู้ไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตน อันเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม

7. ชุมชนควรร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น มีเนื้อหาครอบคลุมประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การเกษตร ความเชื่อ ขนบจารีต ประเพณี ภาษา อักษร วัฒนธรรม องค์ความรู้และภูมิปัญญา กฎระเบียบของชุมชน การบริหารและการจัดการทรัพยากร แบบมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่วขั้วเกี่ยวกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านตำรับยาสมุนไพรของชาติพันธุ์ละว้า เพื่อพัฒนาในเชิงธุรกิจ
2. ควรมีการวิจัยโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ศึกษาแนวทางการอยู่ร่วมกับป่า และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนโดยองค์กรชุมชนชาวละว้า โดยเน้นบริบทพื้นที่ภูมิเนเวศวัฒนธรรม ที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และในเขตป่าต้นน้ำ
3. ควรมีการวิจัยต่อยอดการเรียนรู้คู่ขนาน ที่ถ่ายโยงองค์ความรู้โดยนำกระบวนการจัดการทางสังคมของชาติพันธุ์ มาเป็นแนวทางดำเนินการ ควบคู่กับการเรียนรู้ศาสตร์สมัยใหม่
4. ควรวิจัยต่อยอดการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ (Project – Based Learning Management) ในสถานศึกษาของชุมชน มุ่งพัฒนาเยาวชนละว้าให้ร่วมกันศึกษาค้นคว้า ระดมความคิด และทำงานเป็นทีม